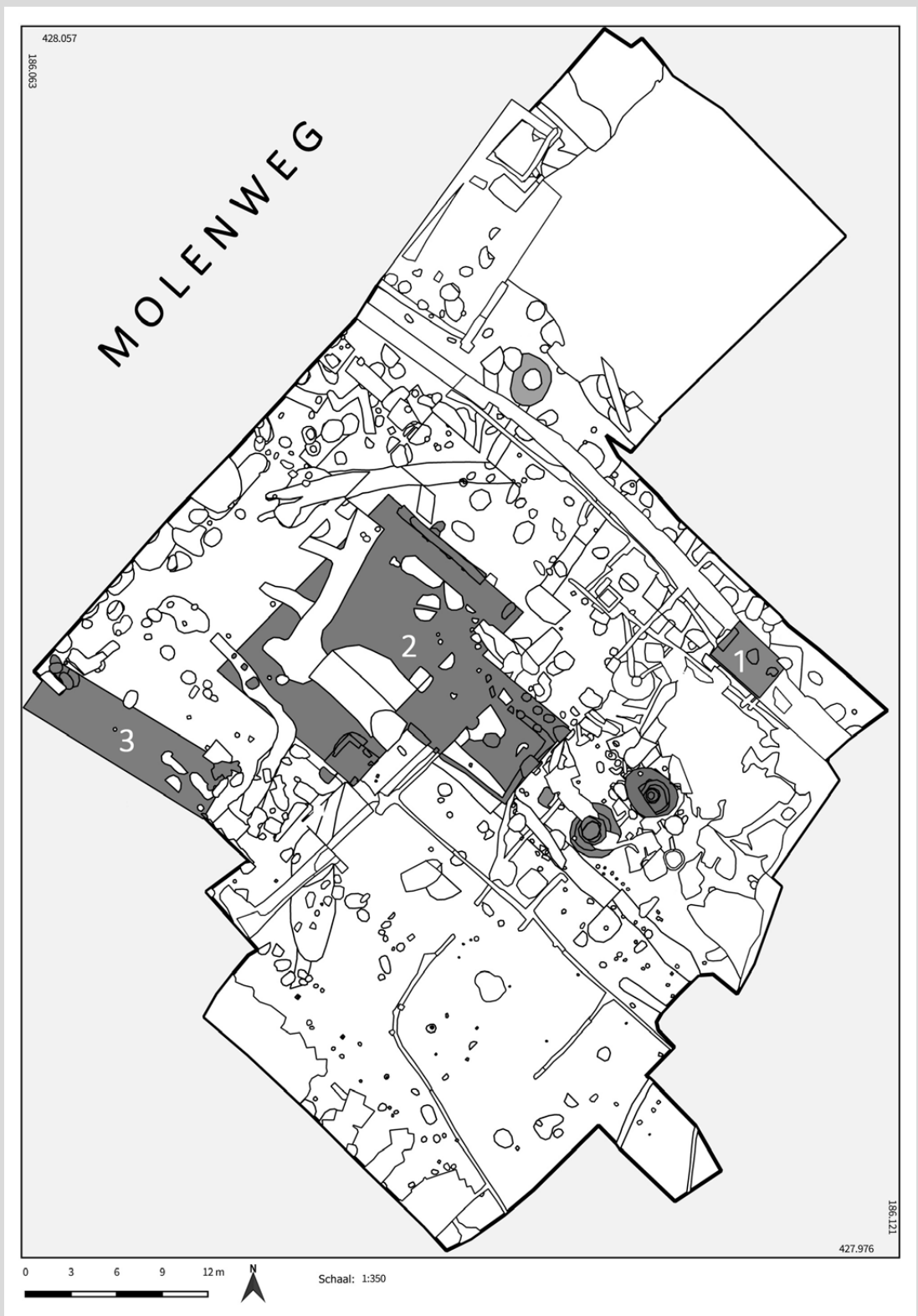

jaarboek 2020

nuerna

Archeologische noviteiten

Een vijftiende-eeuwse herberg tussen Nijmegen en Hees: een bescheiden schakel in het Noordwest-Europese weggennet

Lange reizen vragen om een stevige maaltijd en een veilige plek voor de nacht; dat was in de vijftiende eeuw niet anders dan vandaag. In herbergen kon je beide krijgen. We weten dat ze bestaan hebben, binnen en buiten steden en dorpen, maar het bepalen van hun locatie is een ander verhaal. Hun namen worden genoemd in historische bronnen als correspondentie, stadsrekeningen en reisverslagen, maar lang niet altijd met een locatie-aanduiding, laat staan één die precies genoeg is om een stip op de kaart te zetten. Historische kaarten kunnen uitkomst bieden, maar tonen de herbergen niet altijd, en net als andere incidentele vermeldingen roepen ze de vraag op hoe lang zo'n herberg in functie is geweest. Bovendien dateren de meeste kaarten uit de zestiende eeuw of later.¹ Dat betekent dat herbergen die daarvoor bestonden vaak aan ons zicht onttrokken worden.

Interessant is daarom de vondst van resten van een gebouw aan de huidige Molenweg in Nijmegen waarover op basis van archeologisch onderzoek geconcludeerd kan worden dat het zeer waarschijnlijk in de vijftiende eeuw gefunctioneerd heeft als herberg. In deze bijdrage ga ik eerst in op deze archeologische ontdekking en laat ik vervolgens zien hoe dit gebouw geplaatst kan worden in het grotere weggennet van Noordwest-Europa.

De ontdekking van een vijftiende-eeuwse herberg²

Globale geschiedenis van de onderzoekslocatie

De vondst van de restanten van het gebouw dat vermoedelijk een herberg is geweest werd gedaan tijdens archeologisch veldonderzoek in 2016. Aanleiding voor het onderzoek vormden de bouwplannen van woningcorporatie Portaal op het voormalige terrein van Tuincentrum Jacobs, destijds gelegen aan Molenweg 49 en 71. Deze locatie was aangeduid als een terrein met een grote kans op archeologische resten, omdat het in een gebied ligt waar vanaf de late eerste eeuw na Chr. een Romeinse weg lag tussen de stad *Ulpia Noviomagus* (gelegen in het huidige Waterkwartier) en een nederzetting in Wijchen. Die weg heeft ook in latere perioden een belangrijke functie in het lange-afstandsverkeer gehad, zoals we in deze bijdrage zullen zien.

1 FRITS H. HORSTEN, *Doorgaande wegen in Nederland, 16e tot 19e eeuw. Een historische wegenatlas*, Amsterdam 2005, p. 9-10.

2 De informatie over de archeologische opgraving en daaruit voortgekomen resultaten in deze paragraaf is gebaseerd op: HARRY VAN ENCKEVORT e.a., *Een 15e-eeuwse herberg buiten de stad. Een pleisterplaats voor reizigers aan de Hooge Weg (Wolfskuilseweg) in Nijmegen*, Nijmegen 2019. Archeologische Berichten Nijmegen – Rapport 91.

Structurenkaart van het onderzoeksterrein met donker gekleurd de gevonden sporen en gereconstrueerde bouwplattegronden uit de late Middeleeuwen. Vanwege de zwartwit weergave van de afbeelding zijn alleen de laatmiddeleeuwse structuren geaccentueerd en is de legenda uit de oorspronkelijke afbeelding weggelaten. Tevens is de locatie van de Molenweg aangeduid. Bron: VAN ENCKEVORT e.a., *Een 15e-eeuwse herberg*, p. 27 / Tekening: Matthijs van Kooten. Bewerking door redactie *Jaarboek Numaga*.

De onderzoekslocatie ligt direct aan deze voormalige Romeinse weg. De vondst van vijf munten, verspreid over de periode ca. 7-3 v.Chr. tot ca. 330-340 n.Chr., wijst inderdaad op reisbewegingen op deze locatie in de Romeinse tijd. Er zijn geen sporen van gebruik van de grond aangetroffen uit deze periode, wat erop wijst dat het gaat om munten van voorbijgangers. Een gebrek aan vondsten en sporen in de grond duidt erop dat het terrein vanaf de vierde tot de twaalfde eeuw niet intensief is gebruikt. Dat betekent niet dat er niemand langskwam, maar dat de activiteit in ieder geval zo laag was dat er geen sporen zijn achtergebleven.

Vondsten van munten en aardewerk daterend vanaf de twaalfde eeuw duiden erop dat de weg vanaf die periode weer intensiever gebruikt werd.

De locatie van het onderzoeksgebied valt binnen de blauwe lijnen. Links een luchtfoto uit 2009 met tuincentrum Jacobs; rechts een luchtfoto uit 2018 met de huidige bebouwing met toegevoegde straatnamen. Bron: VAN ENCKEVORT e.a., *Een 15e-eeuwse herberg*, p. 8-9 / Foto: Gemeente Nijmegen.

Aardewerk uit waterputten en gebouwsporen wijzen op bebouwing op het terrein vanaf het einde van de veertiende eeuw; een van die drie gebouwen is waarschijnlijk een herberg geweest. Rond het midden van de vijftiende eeuw is de herberg waarschijnlijk afgebrand, en daarna verder afgebroken. Het terrein werd daarna, in de zestiende en zeventiende eeuw, bewerkt als akker. In de achttiende eeuw verrezen aan weerszijden van de weg enkele huizen. De kleine woning op de onderzoekslocatie is aan het einde van de achttiende eeuw afgebrand, vermoedelijk tijdens de belegering van Nijmegen door Franse troepen in 1794, waarna het perceel weer uitsluitend als akker gebruikt werd. Rond 1840 werd er een nieuw gebouw opgetrokken en vanaf die tijd werd het perceel waarschijnlijk als

kwekerij gebruikt. In de jaren zeventig of tachtig van de twintigste eeuw werd het terrein in gebruik genomen door Tuincentrum Jacobs. Na de sluiting van dat bedrijf brak ook in dit pand brand uit, in 2013. In datzelfde jaar werd het terrein overgenomen door woningcorporatie Portaal.

De herberg (ca. 1375-1475)

Op het onderzoeksterrein zijn structuren van drie gebouwen gevonden waarvan de bouw gedateerd kan worden in het einde van de veertiende eeuw. Op afbeelding 3 is de ligging van die gevonden structuren ingetekend met daaroverheen een indicatie welk deel van het terrein waarschijnlijk tot het gebouw behoorde door middel van een grijs vlak.³

Het grootste vlak, gebouw nr. 2, betreft de vermoedelijke herberg. Gebouw nr. 1 zou een schuur of woonhuis kunnen zijn, maar de functie is niet nader te bepalen doordat de grond in de loop van de geschiedenis te veel verstoord is. De plattegrond en de functie van het derde gebouw was nog lastiger te bepalen, omdat het aan de rand van het onderzoeksterrein lag. Het was minstens 12 m lang en 3,5 m breed. Onder andere op basis van een omliggende greppel kon geconcludeerd worden dat dit gebouw niet gelijktijdig met de herberg in gebruik zal zijn geweest.

Het als herberg geïdentificeerde gebouw bestond vermoedelijk uit een hoofdgebouw en een zijvleugel, of uit enkele kleinere gebouwen. Als alle gevonden sporen uit dezelfde periode bij elkaar horen, is er een hoofd-

³ De waarschijnlijke locaties van deze laatmiddeleeuwse gebouwen zijn genummerd 1-3. LMEB staat voor Late Middeleeuwen periode B (1250-1500).

gebouw geweest van minimaal 11 bij 27 m, met een zijvleugel van 6,6 bij 8 m. De bakstenen kelder, ca. 2,7 bij 2,7 m, lag waarschijnlijk binnen het hoofdgebouw in de zuidwestelijke hoek. In vergelijking met gebouwen die in het oude centrum van Nijmegen gevonden zijn is dit gebouw relatief groot. Ook vertoont het weinig overeenkomsten met bekende boerderijen uit deze periode. Dit waren aanwijzingen om aan een functie als herberg te denken.

Van de kelder is een deel van het muurwerk intact gebleven, waaruit blijkt dat die bestond uit een combinatie van bakstenen (meest roodkleurig) en natuurstenen, samengehouden door mortel. Een deel van het natuursteen en baksteen is hergebruikt bouw materiaal uit de Romeinse tijd, waarschijnlijk uit de stad *Ulpia Noviomagus* en misschien ook uit het Maasdal. Gevonden fragmenten wijzen erop dat de bewoners en bezoekers in ieder geval in een deel van het gebouw binnen op tegels en plavuizen liepen en dat ze warmte kregen van een kacheloven met groen-geglazuurde kacheltegels: bijzonder voor deze periode.

Het dak van het gebouw was waarschijnlijk deels met dakpannen en deels met leien bedekt. Delen kunnen ook uit riet of houten shingles bestaan hebben die in de loop van de tijd vergaan zijn. Uit gevonden glasresten blijkt dat de herberg glas in lood ramen heeft gehad, die in ieder geval deels lichtgroen waren. Van een van de kozijnen is een grijs-bakkende baksteen bewaard gebleven.

Vanaf de weg gezien lagen er achter en links naast het gebouw in totaal vier waterputten (zie afbeelding 3). Het zijn tonputten: waterputten waarvan de schacht bestaat uit een of meerdere op elkaar gestapelde houten tonnen zonder bodem. Ze waren niet allemaal tegelijk in gebruik. De drie oudste putten zijn waarschijnlijk aangelegd in het laatste kwart van de veertiende of het begin van de vijftiende eeuw. De put die het verst van gebouw 2 af ligt is waarschijnlijk het laatst – maar vóór het begin van de zestiende eeuw – in onbruik geraakt. De aanwezigheid van houtskool wijst erop dat dit na een brand gebeurd is, en dat de put daarna gedempt is. Dit zou kunnen betekenen dat ook de herberg zelf in die periode is afgebrand. Als logisch moment hiervoor suggereren de archeologische onderzoekers de belegering van Nijmegen door troepen van Karel de Stoute in 1473 voor. Daarbij werden gebouwen rondom de stad geplunderd en in brand gestoken. Dat jaartal markeert ook het begin van een periode waarin er afnemende activiteit op het onderzoeksterrein is.

Een andere belangrijke reden om te vermoeden dat het gebouw een herberg is geweest is het relatief grote aantal munten dat gevonden is. Deze zijn geslagen in de veertiende en vijftiende eeuw en bovendien afkomstig uit verschillende windstreken (zie de tabel). Die vondst kan goed verklaard worden door de nabijheid van de doorgaande weg.⁴

4 Een doorgaande weg is een weg die naast lokaal en regionaal verkeer ook onderdeel was van de belangrijkste routes voor bovenregionaal verkeer. Dit is typisch verkeer tussen centrale plaatsen als grotere steden, markten en bedevaartsoorden.

Tabel. Herkomst van de gevonden munten op de locatie van de herberg⁵

Muntplaats	Aantal
Arnhem	6
Arnhem?	1
Nijmegen	10
Hedel?	1
Dordrecht	1
Graafschap Vlaanderen	1
Graafschap Vlaanderen of Brabant?	3
Aalst	1
Gent	2
Kleef	2
Elsloo	1
Hannover	1
Schwäbisch Hall	1
Frankrijk	2
Toledo?	1
Onbekend	2
Totaal	36

5 Het betreft hier alleen de gevonden munten die verloren kunnen zijn in de periode dat de herberg waarschijnlijk bestond (1375-1475). Dat een munt ergens geslagen werd betekende overigens niet dat de gebruiker daar zelf van afkomstig was of er zelfs maar geweest was. Een munt kon immers eendeloos van hand tot hand gaan voordat hij in de grond verdween. Tabel gebaseerd op VAN ENCKEVORT e.a., *Een 15e-eeuwse herberg*, p. 72-73.

6 J.W. VAN PETERSEN, *Reizen is tol betalen. De verkeersontwikkeling in en om het gebied van Rijn en IJssel tot de Bataafse omwenteling van 1795*, Aalten 2002, p. 121-125.

7 VAN ENCKEVORT e.a., *Een 15e-eeuwse herberg*, p. 13; F. GORISSEN, *Stede-atlas van Nijmegen*, Arnhem 1956, p. 44, 59-60; Horsten, *Doorgaande wegen in Nederland*, p. 110, 118-119.

Daarnaast is veel van het gevonden aardewerk gerelateerd aan het drinken en schenken van drank. Tot slot is de locatie aan de doorgaande weg zelf indicatief: een herberg is typisch daar nodig waar mensen langskomen die niet in een dag op en neer naar huis kunnen reizen.⁶ Het was nog ongeveer een half uur lopen vanaf de herberg naar de Hezelpoort of Molenpoort van de stad Nijmegen. Een ideale locatie voor reizigers die 's avonds de stad net niet voor het sluiten van de poorten konden bereiken of voor hen die juist bij het krieken van de dag verder wilden reizen zonder op de poortwachter te hoeven wachten.

De weg vormde van begin vijftiende tot eind zestiende eeuw niet alleen de verbinding tussen Nijmegen en Wijchen, maar functioneerde ook als markergrens tussen het grondgebied van Hees en het Heese Veld. Dat betekent dat de herberg in het Heese Veld lag. Op de positie van de weg in het grotere, Noordwest-Europese wegnnet gaat de volgende paragraaf dieper in.

De herberg in het wegnnet

De weg die langs de herberg liep werd de Hooge Weg genoemd. Die volgde van de Hezelpoort van Nijmegen het tracé van de huidige Waterstraat, Voorstadslaan, Dikkeboomweg, Molenweg, Wolfskuilseweg, Oude Graafseweg, Teunismolenweg en de Teersdijk richting Wijchen.⁷

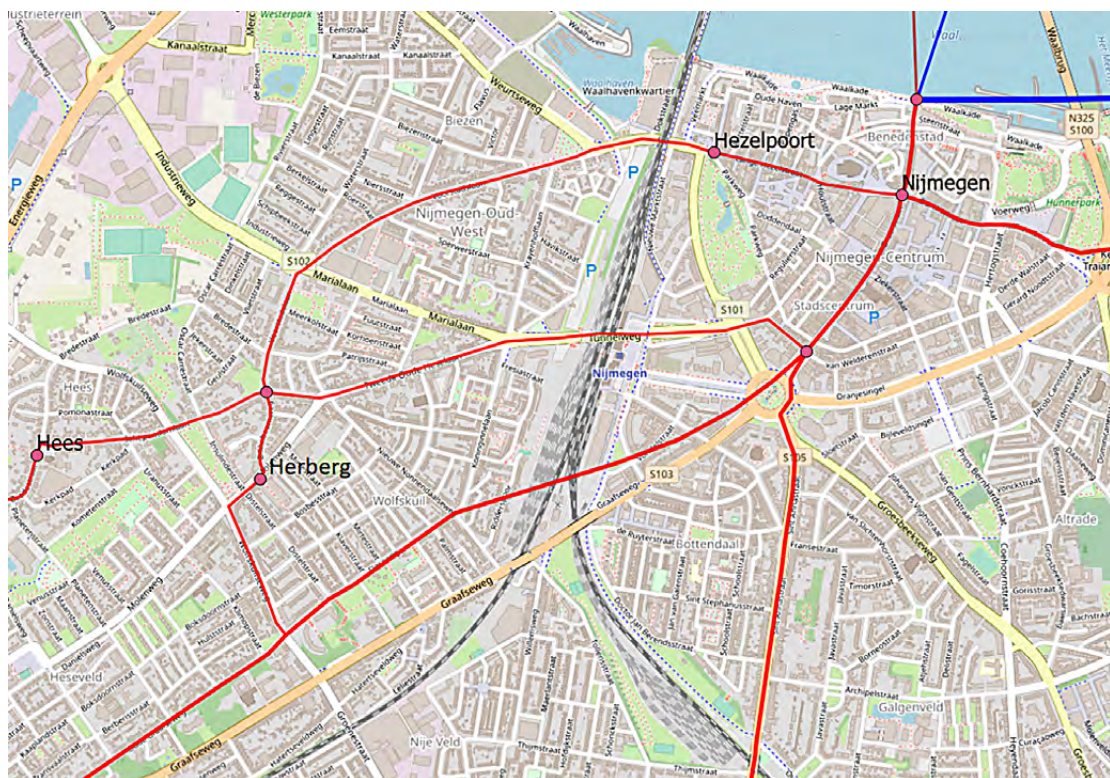
De locatie van de gevonden herberg wordt hier bij benadering met een ster weergegeven op een kaart van Jacob van Deventer (ca. 1557). Een vergelijking met de kaart van Van Suchtelen en Holland (1752) en de Topografische Militaire Kaart van 1850 maakt het waarschijnlijk dat de weg langs de herberg waarschijnlijk net iets minder recht liep: voor de herberg langs liep hij een stukje naar het westen en boog daarna af naar het zuiden (ter hoogte van de huidige Wolfskuilseweg). Bron: Regionaal Archief Nijmegen, KPD-19. Bewerkt door MAB.

Op de kaart van Jacob van Deventer is de weg langs de herberg meer naar het noorden dikker aangezet, en hij gaat over in een dubbele stip-pellijn. De doorgetrokken lijn betekent dat Van Deventer de weg als een landweg zag; de dubbele stippellijn als een karrenspoor. De enkele stip-pellijnen zijn kleinere paden. Deze kaart van Nijmegen en omgeving is gemaakt tussen ca. 1545 en 1575. Zeer waarschijnlijk is het veldwerk in deze omgeving verricht in 1557.⁸ De kaart is dus vervaardigd ruim na het bestaan van de herberg.

Op dit moment wordt in het internationale project *Viabundus* gewerkt aan een digitalisering van het historische wegennet in het gebied tussen Noordzee en Oostzee met als zuidelijke grens ongeveer het Poolse Krakau.⁹ Het doel is om de doorgaande wegen in kaart te brengen die in de periode 1350-1650 het meest gebruikt werden door lange-afstandsreizigers. Het einddoel is dus geen totaalweergave van alle wegen; de focus ligt

8 REINOUT RUTTE en BRAM VANNIEUWENHUYZE, *Stedenatlas Jacob van Deventer. 226 Stadsplattegronden uit 1545-1575 - Schakels tussen verleden en heden*, Bussum 2018, p. 38-41.

9 Voor meer informatie over dit project: <http://www.landesgeschichte.uni-goettingen.de/roads/viabundus/> (geraadpleegd 16 juli 2020).

op de hoofdverbindingen. Uitgangspunt vormen de doorgaande wegen die gebruikt werden door handelsgelateerd verkeer, zoals dat gereconstrueerd is door Friedrich Bruns en Hugo Weczerka.¹⁰ Deze reconstructie wordt gedigitaliseerd, verder verfijnd en aangevuld met informatie over elementen die veel invloed hadden op het gebruik van deze wegen: de locaties van stapelplaatsen, jaarmarkten, tollen, bruggen, veren, sluizen en herbergen. De kaart en bijbehorende database worden *open source* ter beschikking gesteld.

Afbeelding 6 geeft een beeld van het gebied tussen Nijmegen en Hees. Niet alle delen van de wegen kunnen met evenveel precisie gelokaliseerd worden. Aan de ligging van de wegen is daarom een zekerheidsgradatie toegekend die op de digitale kaart opgezocht kan worden. Het is maar zelden mogelijk om de exacte locatie van een weg weer te geven; ook konden wegen in het gebruik enkele meters opschuiven.

Voor het huidige Nederland wordt, naast het werk van Bruns en Weczerka, het onderzoek van Frits Horsten als uitgangspunt genomen.¹¹ Hij heeft op basis van historische kaarten de ligging van hoofdwegen rond 1600 in kaart gebracht. Voor de vertaling van die kaarten uit de vroegmoderne tijd naar hun locatie in de huidige situatie is gebruik gemaakt van de Topografische en Militaire Kaart uit 1850 (TMK). Horstens werk is gedigitaliseerd en na enkele aanvullingen opgenomen in de digitale

¹⁰ FRIEDRICH BRUNS en HUGO WECZERKA, *Hansische Handelsstraßen*, 3 dln., Köln, Graz, Weimar 1962-1968.

¹¹ HORSTEN, *Doorgaande wegen in Nederland*.

kaart van de verstedelijking van Nederland van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.¹² Bij deze onderneming waren de kaarten van Jacob van Deventer leidend. In het Viabundus-project worden deze data nog verder verfijnd en verbonden met wegsegmenten buiten de huidige landsgrenzen. Sommige wegen die door Bruns en Weczerka aangegeven worden op basis van historische bronnen waren in het door Horsten gereconstrueerde wegennet bijvoorbeeld nog niet opgenomen.

Het traject tussen Nijmegen en Wijchen was onderdeel van de doorgaande weg naar 'sHertogenbosch.¹³ Die was op zijn beurt onderdeel van een route die in een vijftiende-eeuwse kroniek uit Lübeck de 'Vlaemeschen straten' genoemd wordt.¹⁴ In Duitstalige literatuur kom je die route tegen als de 'Flämische Straße', ofwel de Vlaamse Straat.¹⁵ Het was de belangrijkste landroute voor handelswaaren tussen Lübeck/Hamburg/Bremen in het noorden en Antwerpen/Brugge in Vlaanderen. Gedurende de vijftiende en zestiende eeuw bleef deze route op hoofdlijnen hetzelfde: Lübeck, Hamburg, Stade, Bremervörde, Bremen, Delmenhorst, Wildeshausen, Kloppenburg, Haselünne, (keuze via Meppen of via Lingen, Nordhorn), Ootmarsum, Holten, Deventer, Arnhem, Nijmegen, Grave, 'sHertogenbosch, Tilburg, Hoogstraten, Antwerpen, Brugge. Deventer functioneerde als belangrijke overslagplaats. Hier ging een deel van de waaren over water verder naar Holland en meer naar het zuidwesten, maar een ander deel werd verder over land vervoerd via Arnhem en Nijmegen.

Zoals ook te zien is op de kaart van Van Deventer, hoefden reizigers tussen Nijmegen en Grave niet per se langs de herberg te komen. Er waren vaak lokale variaties in reisroutes mogelijk waarvan niet altijd precies te achterhalen is wat de meest gebruikte weg in de route was. Iemand die op zoek was naar een herberg in de buurt van Nijmegen zal zeker een aanwijzing hebben kunnen vinden over het bestaan ervan en de betreffende weg zijn ingeslagen.

Niet alleen handelswaaren reisden over de Vlaamse Straat. Ook diplomatieke gezantschappen en bodes met berichten van heersers en stadsbesturen maakten gebruik van de route. Een groot gezelschap waarvan vanuit correspondentie bekend is dat ze deze route namen was een gezantschap dat in het voorjaar van 1491 naar Antwerpen reisde.¹⁶ Het bestond uit afgevaardigden uit Lübeck en Hamburg. In Antwerpen vond onder andere overleg plaats tussen vertegenwoordigers van de Hanze-steden en afgevaardigden van de Engelse koning. In de voorbereidingen ging het stadsbestuur van Lübeck uit van een gezelschap met bijna dertig paarden. De herberg te Antwerpen voor deze omvangrijke groep werd van tevoren besproken. Daarbij werd gedacht aan eten en voer, hooi, stro en haver voor de dieren, maar ook aan kannen, potten, bedden, beddengoed, tafellakens en handdoeken.¹⁷ Aangezien er voor de gehele route geleidebrieven¹⁸ geregeld waren, gingen de gedeputeerden van Lü-

12 Kaart van de verstedelijking: <https://www.landschapin-nederland.nl/verstedelijkingskaart> (geraadpleegd 16 juli 2020); M.C. KOSIAN, R.J. VAN LANEN en H.J.T. WEERTS, *Een nieuwe kaart van Nederland in 1575*, Amersfoort 2016; R.J. VAN LANEN, B.J. GROE-NEWOUDT, T. SPEK en E. JANSMA, 'Route persistence. Modelling and quantifying historical route-network stability from the Roman period to early-modern times (AD 100–1600): a case study from the Netherlands', in: *Archaeological and Anthropological Sciences*, 10 (2018), p. 1037–1052, DOI: 10.1007/s12520-016-0431-z.

13 GORISSEN, *Stede-atlas*, p. 59–60; HORSTEN, *Doorgaande wegen in Nederland*, p. 110, 115–116, 118–119, 124.

14 *Lübische Chronik* 2, p. 161, volgens FRIEDRICH BRUNS, 'Lübecks Handelsstrassen am Ende des Mittelalters', in: *Hansische Geschichtsblätter*, 24 (1896), p. 41–88, aldaar p. 54–55.

15 Het stuk over de Vlaamse Straat is gebaseerd op: BRUNS, 'Lübecks Handelsstrassen', p. 51–55; BRUNS en WECZERKA, *Hansische Handelsstrassen. Textband* (1967), p. 477–479; VOLKER HENN, 'Entfaltung im Westen: "Hansen" auf den niederländischen Märkten', in: Volker Henn en Rainer Postel (red.), *Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos*, Lübeck 2006, 4de druk, p. 50–57, aldaar p. 51, 54.

16 GOSWIN VON DER ROPP (red.), *Hanserecesse* (HR) 3.2, Leipzig 1881, nr. 455.

17 HR 3.2, nr. 461.

18 De geleidebrieven werden uitgegeven door de landsheren van de gebieden waar het gezantschap doorheen reisde. Met het gezegelde document bood de landshere de in het document genoemde reizigers zijn bescherming. Mensen die deze groep hinderden tijdens de reis konden rekenen op maatregelen van de landshere.

19 HR 3.2, nr. 465.

20 Voorbeelden uit deze regio zijn bijvoorbeeld het overleg tussen stadsbestuurders van Venlo en Roermond in herberg *In die Kerck* te Roermond in 1559 (Gemeentearchief Venlo, 33 Stadsrekeningen Venlo 1349-1796, inv.nr. 201, fol. 13r) en het voorstel van het stadsbestuur van Arnhem aan dat van Nijmegen om vanaf *In 't Roode Hert* te Den Bosch samen richting Leuven en Brussel te reizen (J.A.B.M. DE JONG, *Het oudarchief der Gemeente Nijmegen*, 4 dln., Nijmegen 1960, deel 3: *Brievenlijst nos. 1-1400*, nr. 783). Meer in het algemeen: BEAT KÜMIN en B. ANN TLUSTY (red.), *The world of the tavern. Public houses in early modern Europe*, Burlington 2002; MAARTEN HELL, *De Amsterdamse herberg 1450-1800. Geestrijk centrum van het openbare leven*, Nijmegen 2017.

beck ervan uit dat het niet nodig zou zijn om zelf in harnas te reizen. Ze raadden de gedeputeerden van Hamburg aan om de mannen die hen begeleidden uit te rusten zoals hun raadzaam leek.¹⁹

Herbergen waren niet alleen overnachtingsplekken, maar dienden ook regelmatig als trefpunten voor zulke diplomatieke gezelschappen. Het konden duidelijke afspreekpunten zijn waar reizigers vanuit verschillende windstreken op elkaar wachtten om vandaaruit samen verder te reizen. Ook werd in herbergen binnen en buiten steden vergaderd door bijvoorbeeld stadsbestuurders.²⁰ De herbergen vormden zodoende kleine maar belangrijke knooppunten in het wegennet en in de relaties tussen mensen en tussen de stadsbesturen, kloosters of andere entiteiten die door hen vertegenwoordigd konden worden. Dat is de reden waarom binnen het Viabundus-project ook geprobeerd wordt om herbergen zoveel mogelijk op te nemen, vooral wanneer die buiten grotere steden lagen. Ook herbergen binnen steden kunnen vermeld worden, maar daarvoor is volledigheid minder noodzakelijk omdat men ervan mag uitgaan dat er binnen een stad altijd een of meerdere herbergen of vergelijkbare trefpunten aanwezig waren. Juist buiten de stedelijke kernen biedt de aanwezigheid van herbergen echter aanvullende informatie: ze konden het verschil maken in het benodigde aantal reisdagen om van de ene naar de andere plaats te komen. Ook kan hun aanwezigheid een verklaring bieden voor gekozen routes. Nu het bestaan van deze herberg tussen Nijmegen en Hees op basis van archeologische vondsten met een zekere waarschijnlijkheid is aangetoond, kunnen historische bronnen in de toekomst wellicht meer informatie over deze plek verschaffen.

